Tyrimų metu surinkta 215 radinių (4–6 pav.), dauguma jų – vėlyvi, datuotini XX a. ir susiję su tirto pastato bei Kopgalio kaimo gyvenimu. Radiniai yra iš vokiškojo (pvz., Trečiojo Reicho pfenigių moneta), lietuviškojo (pvz., acto esencijos buteliuko su lietuviškais užrašais šukė) ir tarybinio (pvz., nerūdijančio metalo 10 kapeikų vertės šakutė) laikotarpių. Tyrimų metu rasta 40 akmeninių (visi, išskyrus vieną – titnaginiai) radinių su utilizacijos požymiais. Tarp jų yra 5 skaldytiniai ar jų dalys, 3 gremžtukai, 3 grąžteliai, vienas grandukas ir vienas kirvis. Šie radiniai datuotini neolito pabaiga – bronzos amžiaus pradžia. Šurfe 4 įsigilinta žemiau pamatų apačios ir 1,2–1,4 m gylyje nuo žemės paviršiaus aptiktas intensyvus kultūrinis sluoksnis su XVIII a. radiniais – butelių ir keramikos šukėmis, kaolino pypkių kotelių fragmentais ir viena galvute, valgomosios austrės kriaukle.

The Investigation of the Former Village of Kopgalis

In 2018, a field evaluation was conducted at the site of the former village of Kopgalis (Smiltynės St. 3, Klaipėda) in the N part of the Curonian Spit. The main aim of the investigation was to locate the four corners and entrance of a village building that had been excavated in 2016 (Fig. 1). Five test pits (four 3 x 3 m and one 3 x 2 m) were excavated and 42 m² were surveyed (Fig. 2–3). According to historical sources, the village began to be settled in the 1830s. The finds from 2016–2017 and the latest excavation show that this site was first inhabited in the late in the Neolithic–early Bronze Age and resettled in the 18th century. Other finds come from the 20th century and are related to the activities of Kopgalis village during the German, Lithuanian, and Soviet periods (Fig. 4–6).

Gediminas Petrauskas,
Vykintas Vaitkevičius

II Pasaulinio ir Lietuvos partizaninio karų vietų žvalgymai Jurbarko, Kauno ir Radviliškio rajonuose

2018 m. rugpjūtį–spalį LLKĮS žvalgė II Pasaulinio ir Lietuvos partizaninio karų vietas Jurbarko ir Kauno rajonuose, be to, kartu su PKI surengtos septintosios pilietinės jaunimo vasaros stovyklos „Laisvės kovų atmintis“ metu tęsė žvalgymus Balandiškio apylinkėse (Radviliškio r.) (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 642–651; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 482–489; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 587–592; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 498–510; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 441–450; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 641–653; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 653–656). Iš viso ekspedicijos metu žvalgyta 10 vietovių. Jų koordinatės nurodytos LKS 94 sistemoje.

Lapgirių miške (Jurbarko r., Girdžių sen.) toliau ieškota Lietuvos partizano Petro Stankaus-*Gruodžio* (1918–1951) palaikų užkasimo vietos (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 646). Akstiną tęsti paieškas suteikė gauta Lietuvos partizanų įamžintojo ir atkurto Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Kęstučio apygardos vado Vlado Meškausko-*Karoso* (1929–2015) parengtos biogramos kopija. Dėmesį atkreipė užuomina biogramoje, kad P. Stankaus palaikai užkasti Lapgirių miško P pakraštyje, ant Mėlinio intako kalvelės.

Ekspedicijos metu Lapgirių miško P pakraštyje, 23, 24 ir 28 kvartaluose, ties Mėlinio upeliu iššvalgyti 3 ruožai. Kaip ir ankstesniais metais archeologiniai žvalgymai buvo pagrįsti pasakojimu, pagal kurį P. Stankaus sesuo Monika Stankutė-Stoškienė ir netikras pusbrolis Zenonas Dirginčius partizano palaikus užkasė

1 pav. Žiemkelio miško Rievučių stovyklavietės žeminės I duobė iš R. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 1. The dugout I pit at the Rievutės campsite in Žiemkelis Forest, as seen from the E.

ties vienu iš įvažiavimų į Lapgirių mišką (iki 50 m atstumu nuo kelio) ir į žuvusiojo kapą įdėjo asmeninį ginklą (pistoletą?). Žvalgant aptikta TSRS 1940 m. 10 kapeikų nominalo moneta, vokiško karabino „Mauser“ šovinys ir 3 kulkos, rusiškas 25x7,62 mm kalibro šovinys, 54Rx7,62 mm kalibro šovinio tūtelė ir amerikietiška 15Rx5,6 mm (22 LR) kalibro šovinio kulka. Su P. Stankaus kapaviete siejamų struktūrų (duobių, sampilų) ir radinių nerasta.

Žiemkelio miško partizanų stovyklavietė (Kauno r., Alšėnų sen.) yra 760 m į Š nuo kelio Kūjagalviai–Krušinskai tiltelio per Bartupę, Žiemkelio miško 135 kvartale, Rievutėmis vadinamoje vietovėje. Pirmosios žeminės duobė (478100, 6078013) yra 4x3,5 m dydžio (pailga V–R kryptimi), 50–60 cm gylio, plokščiu dugnu, apjuosta 30–40 cm aukščio, prie pagrindo 1–1,2 m pločio žemių pylimais (1 pav.). Kampuose tarp jų galėję būti tarpai – įėjimų arba langų vietos, kurių 70 cm pločio žymės gerai išlikusios PR ir ŠV kampuose. Žvalgant žeminės dugną rasta įvairaus dydžio korodavusių vinių, nežinomo metalinio dirbinio dalis su prikepusiu plytos gabalėliu ir toje pačioje vietoje – dar viena raudonos plytos dužena, žibalinės lempos

2 pav. Žiemkelio miško Rievučių stovyklavietėje surasti durų vyriai. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 2. Door hinges found in the Rievutės campsite in Žiemkelis Forest.

stiklo ir, spėjama, dekoratyvinės stiklo plokštelės šukės. Be to, duobės PR kampe, spėjamo įėjimo vietoje, aptiktos dviejų duris laikiusių vyrių dalys (2 pav.).

Remiantis prisiminimais ir tarybinio saugumo informacija, pačioje 1944 m. pabaigoje ar 1945 m. sausį šioje vietoje stovyklą įkūrė Geležinio Vilko partizanų kuopos būrys kartu su kuopos vadu Alfonsu Arlausku-*Geležiniu*

Vilku (1925–1945). Po 1945 m. vasario 26 d. Žiemkelio miško Š dalyje įvykusių kautynių žeminės Rievutėse buvo apleistos, tačiau dar mažiausiai 10 ar 15 metų stovėjo ir išliko to meto vaikų atmintyje. Vienas jų – iš Macijauskų kaimo kilęs Andrius Mitkus (g. 1940 m.), parodė antrosios stovyklavietėje buvusios žeminės liekanas ir trečiosios žeminės vietą.

Antroji stovyklos žeminė (478115, 6078045) buvo įrengta už 36 m į Š–ŠR (30°) nuo pirmosios PR kampo. Žvalgymų dieną miško kirtėjai šios žeminės vietoje klojo krūmus ir šakas, važinėjo sunkiąja technika. Žeminės duobės būta maždaug 3,8x3,5 m dydžio (pailgos V–R kryptimi), su įėjimo anga (durų vieta?) PV pusėje. Duobės P pusėje užfiksuotos 1,5 m pločio, apie 50 cm aukščio žemių pylimėlio liekanos. Trečiosios žeminės būta dar už maždaug 30–40 m į Š–ŠR nuo antrosios (apie 478131, 6078077). A. Mitkaus atmintyje ši žeminė buvo sename dideliame eglyne, lyg ant kokios pakilumos, tačiau pati sekliausia. XX a. 7 dešimtmetyje šioje vietoje kertant mišką, per trečiąją žeminę buvo padarytas valksmas, duobės žymių neliko.

Žiemkelio miško partizanų kapinių vieta (Kauno r., Alšėnų sen.) yra už 110 m į ŠV nuo pirmosios partizanų stovyklos žeminės duobės, ant 1–2 m aukščio smėlio kalvos. Praretintame eglyne yra 3,1x3,1 m dydžio nauja medine tvorele aptvertas vienas betoninis kapo apvadas su metaliniu kryžiumi. 2018 m. vasarą prie jo buvo pritvirtinta nauja lentelė su užrašu: „Šioje vietoje buvo palaidota 14 Lietuvos partizanų, žuvusių 1946.02.26 Žiemkelio kautynėse. 1989 m. palaikai perlaidoti Veiverių Skausmo kalnelyje“.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Žiemkelio kautynių dalyvis Povilas Pečiulaitis-*Lakštingala* (1923–2007) rašė, kad Rievutėse buvo palaidota 13 žuvusių partizanų, kiekvienas atskirame kape. Po metų miške aplinkinių kaimų gyventojai radę dar dviejų kovotojų palaikus. Kai XX a. 6 dešimtmetyje buvęs partizanas Jonas Juodsnukis į Rievutes nuvedė moksleivį Leoną Rudzevičių, šis čia išvydo tikras kapines – 14 kauburėlių vienoje eilėje ir vado kapą priešakyje. 1958 ar 1959 m. 3 darbininkai, atvykę kirsti miško Žiemkelio durpyno vietoje, kapinėse pastatė naują eglinį kryžių ir jas aptvėrė. Išlikusios nuotraukos rodo, kad kapinių plotas tada buvo T raidės formos. Apie 1960 m. A. Arlausko tėvai ryžosi sūnaus palaikus perlaidoti senosiose Jonučių kapinėse, kur jau ilsėjosi jo seneliai (šis Arlauskų, Zablackų ir Remeikų giminių kapas, kuriame slaptai buvo palaidoti partizanų vado A. Arlausko palaikai, yra kapinių vidurinėje dalyje – 491729, 6078433).

Apie 1970 m. Rievutės buvo iškirstos, sulyginta ne tik trečiosios žeminės duobė, bet ir kapinės. Viena iš Krušinskų kaimo gyventojų sunaikintų kapinių vietoje lyg simbolinę žymę maždaug 3x3 m dydžio kvadratu (palikdama įėjimo tarpą) tankiai pasodino eglutes. Eglėms užaugus, tarp jų buvo pastatytas metalinis kryžius su dešimties kovotojų pavardėmis ir vienuoliktu užrašu „Nežinomas“. Šis XX a. 7 ar jau 8 dešimtmetyje pastatytas metalinis kryžius stovi iki šiol, tačiau eglių aptvaro kontūras nebeaiškus. 1989 m. spalį Žiemkelio miško kautynėse žuvusių ir Rievutėse palaidotų partizanų palaikus artimieji iškasė ir su raitąja garbės sargyba išlydėjo į Veiverių Skausmo kalnelį. Kol kas tikslesnių žinių apie tuomet įvykusias partizanų palaikų paieškas ir rezultatus nerasta.

Žiemkelio miško partizanų archyvo radimvietė (Kauno r., Alšėnų sen.) yra minėto miško 135 kvartalo 8 sklype, lygioje žemoje vietoje, už 42 m į ŠR (75°) nuo Šimtamečio kanalo, kuris tarybiniuose topografiniuose žemėlapiuose vadinamas Pilve, prie miško kvartalo sklypų 8 ir 9 ribos (į V nuo jos) (478428, 6077939). 2018 m. balandžio 10 d. rytą, ženklindamas miško sklypų ribas, Šališkių giri-

ninko pavaduotojas Juozas Genevičius žemėje pamatė metalinio bidono dangtį. Įšalas dar nebuvo išėjęs, tad miškininkas pagalvojo, kad čia seniai paliktas biržės kirtėjų tepalas. Atidarius bidoną matėsi tik vanduo, jį pamaišęs pagaliu J. Genevičius ištraukė mėlyno popieriaus skiautę ir pamatė lyg važtaraščių pundą. Trečią kartą įkišęs ranką dugne jis apčiuopė 1939 m. vokišką rankinę granatą ir paskambino bendruoju pagalbos centro numeriu 112.

Rugpjūčio 31 d. prie taisyklingos 32 cm skersmens, 32 cm gylio duobutės, iš kurios prieš kelis mėnesius buvo išimtas bidonas, stovėjo naujas metalinis stulpelis su Gediminaičių stulpais (3 pav.). Artimiausioje aplinkoje pastebėta mažų popieriaus skiautelių, rasta bidono koro-

3 pav. Lietuvos partizanų archyvo radimvietė Žiemkelio miške iš PV. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 3. The Lithuanian Partisan archive find spot in Žiemkelis Forest, as seen from the SW.

4 pav. Bargailių miške aptiktas medaliukas. G. Petrausko nuotr.

Fig. 4. A medallion discovered in Bargailiai Forest.

zijos dalelių. Už 16 m į V (250°) nuo šios vietos po miškožemiu aptiktas visiškai korodavęs lenktinis peilis. Rugsėjo 10 d. LCVA Dokumentų restauravimo skyriaus vedėja Danguolė Šlaustienė, perėmusi partizanų archyvą vos po kelių dienų jį atradus, patikino, kad dauguma dokumentų ir spaudinių bus išgelbėti. Preliminariais duomenimis, daugelis dokumentų pasirašyti Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Dariaus ir Girėno tėvūnijos vado P. Pečiulaičio ir datuojami 1950 m. gruodžio – 1952 m. balandžio mėnesių laikotarpiu; kai kurie Pietų Lietuvos srities laikraščio „Partizanas“ numeriai, padėti į archyvą, datuojami 1952 m. spaliu.

Bargailių miške (kitaip – Praviršulio Tyrulyje) (Radviliškio r., Šaukoto sen.) toliau ieškota Lietuvos partizanų stovyklavietės ir kautynių vietos (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 442; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 647–648). Ekspedicijos metu iššvalgytas stačiakampis apie 700x250 m dydžio V–R kryptimi pailgas plotas (iš viso iki 17,5 ha) Bargailių miško 123 kvartalo ŠV dalyje. Žvalgant aptiktas XIX a. datuojamas Aušros Vartų Dievo Motinos medaliukas (4 pav.), 3 neiššautos 54Rx7,62 mm kalibro šovinių tūtelės ir suplota 25x7,62 mm kalibro (?) šovinio kulka. Radinių, kuriuos būtų galima sieti su partizanų stovyklaviete ir kautynėmis, nerasta.

Atskirai minėtina tai, kad Daužnagiuose gimęs ir dabar ten gyvenantis Remigijus Motiečius parodė 1941 m. birželio 22 ar 23 d. pamušto

5 pav. Duobė 1941 m. nukritusio Raudonosios armijos lėktuvo vietoje Bargailių miške iš R. G. Petrausko nuotr.

Fig. 5. The pit at the site of a 1941 Red Army plane crash in Bargailiai Forest, as seen from the E.

6 pav. Bargailių miške surasto Raudonosios armijos lėktuvo nuolaužos. G. Petrausko nuotr.

Fig. 6. Red Army plane wreckage found in Bargailiai Forest.

ir Bargailių miške nukritusio Raudonosios armijos lėktuvo vietą. Ši vieta yra 400 m į P nuo Solka vadinamos kalvos, 700 m į ŠR nuo Švelnių kaimavietės, 1,6 km į PV nuo Jankaičių kaimavietės, Bargailių miško 125 kvartale, lygioje durpingoje žemumoje (464499, 6155597). Čia žiojėja vandens sklidina uždumblėjusi netaisyklingo keturkampio formos nežymiai V–R kryptimi pailga duobė, kurios kraštinės yra (sekant iš Š į V): 12,6 m; 9,2 m; 8,4 m; 7,2 m ilgio (5 pav.). Duobė ne mažiau kaip 1,5 m gylio.

Pasak R. Motiečiaus, lėktuvas, pamuštas Daužnagių padangėje (kaimas yra už 5,3 km į Š–ŠR nuo žvalgytos vietos), švilpdamas krito į Bargailių mišką. Netrukus prasidėjo lėktuvo ir piloto paieškos. Žmonės dar ir kolūkių metais čia savadarbiais graibštais, kabliais graibė lėktuvo dalis iš duobės. Kartą ieškota traktoriumi su dideliu savadarbiu metaliniu kaušu-dėže su skylėmis vandeniui išbėgti (šis kaušas tebeguli prie duobės). Kalbama, kad buvo iškelti auliniai batai, planšetė, kai kurie kiti asmeniniai piloto daiktai. Prisiminimams apie tai, kad į Daužnagius buvo atvažiavę žuvusio piloto (pagal tautybę ukrainiečio?) kovos draugai, trūksta konkretumo, ateityje juos reiktų tikslinti. Šalia duobės surasta metalinių sudužusio lėktuvo korpuso detalių, bako fragmentų, įvairaus dydžio skardos atplaišų, vielos gabalų (6 pav.), taip pat sutrupėjusi karabino „Mauser“ kulka ir 54Rx7,62 mm kalibro šovinys nulaužta kulka.

Butkių miško partizanų bunkerio vieta (Radviliškio r., Šaukoto sen.) yra 1,3 km į ŠV

nuo Butkių kaimavietės, Butkių miško 76 kvartalo V dalyje, retu mišku apaugusioje aukštumoje (459763, 6165637). Bunkerio duobė 2,85x1,9 m dydžio (pailga ŠV–PR kryptimi, 300–120°), 35–55 cm gylio. Įėjimo būta 85 cm pločio, su 3,6 m ilgio grioveliu iš Š pusės. Pačiame gale griovelis nežymiai sukasi į R pusę (jo gylis šiandien apie 45–50 cm). Iš R pusės prie bunkerio duobės pastebimos 2,5 m pločio (prie pagrindo), 80 cm aukščio žemių pylimo žymės.

Partizaninio karo istorija Šiaulėnų valsčiuje rodo, kad šis bunkeris buvo įrengtas apie 1947–1950 m. Pradžioje jis galėjo būti naudojamas Jungtinės Kęstučio apygardos Knygnešio (Gintaro, Birutės) rinktinės Juozapavičiaus (Tremtinio, Nemuno, Naručio) rajono, nuo 1948 m. vasaros – Prisikėlimo apygardos Aušros (Varpo, Maironio) rinktinės Valančiaus (Turto, Patrankos, Kudirkos, Putvinskio, Vileišio, Gedimino) rajono partizanų, o nuo 1949 m. rugsėjo 15 d. – LLKS Visuomeninės dalies veikimo rajono – Kudirkos tėvūnijos – laisvės kovotojų (*LYA*, f. K–41, a. 1, b. 1437, l. 241).

Bunkerio duobės paviršiuje ir jos aplinkoje aptikti 23 radiniai (dar 3 radiniai neinventorinti). Duobės ŠV šlaite surasta TSRS 1940 m. 3 kapeikų nominalo moneta, įėjimo vietoje – rusiška pistoleto kulkosvaidžio PPŠ šovinio tūtelė ir fabrikinė vinis, įėjimo griovio gale – 54Rx7,62 mm kalibro šovinio tūtelė ir dar viena vinis. Šalia bunkerio įėjimo gulėjo dar dvi 54Rx7,62 mm kalibro šovinių tūtelės. Be to, radinių surasta į R, ŠR ir PR nuo bunkerio duobės: 3 neiššauti 25x7,62 mm kalibro šoviniai, 4 pistoleto kulkosvaidžio PPŠ šovinių tūtelės ir 2 kulkos, 3 54Rx7,62 mm kalibro šovinių tūtelės ir viena kulka, 2 karabino „Mauser“ šovinių tūtelės ir 2 kulkos, taip pat stačiakampis apkaustas bei nežinomos paskirties dirbinys – stačiakampė plokštelė su kilpele.

Tiksli Butkių miško partizanų bunkerio istorija nežinoma, tačiau nedidelės apimties archeologiniai žvalgymai, ypač surasti rusiški ir vokiški šaudmenys leidžia svarstyti apie bunkerio prieigose tarp partizanų ir tarybinių pajėgų kilusias kautynes. Atrodo, kad didžiausias veiksmas kautynių metu vyko į R, ŠR ir PR nuo bunkerio – kalvelėje ir jos papėdėje aptikta pistoleto kulkosvaidžio PPŠ, 54Rx7,62 mm kalibro šoviniais šaudžiusių ginklų (karabino „Mosin“ arba pusiau automatinio šautuvo SVT), karabino „Mauser“ šovinių tūtelių ir kulkų. Šie radiniai pabirę iki 50 m atstumu nuo bunkerio duobės.

Legečių miško partizanų žeminės vieta (Radviliškio r., Šiaulėnų sen.) yra 430 m į V nuo melioracijos kanalu tekančio Graužupio, 560 m į R–PR nuo Šušvės kairiojo kranto, 860 m į ŠR nuo Mumšilio partizanų bunkerio vietos, 1,05 km į PV nuo partizanų Mingėlų sodybvietės Mažuolių kaime, Legečių miško 51 kvartalo Š dalyje, lygioje, šiek tiek molingoje, lapuočiais medžiais apaugusioje vietovėje (470944, 6169839). Vietos gyventojai prisimena, kad žeminės būta ant kalnelio tarp drebulių. Žeminės duobė 5,6x5,4 m dydžio (nežymiai pailga Š–P kryptimi, 355–175°), 50–70 cm gylio (tik prie įėjimo likę pagilėjimo žymės, V pusėje – senas suardymas) (7 pav.). Iš R, P ir V pusių prie žeminės duobės išlikę 0,9–1,6 m pločio, vidutiniškai 20 cm aukščio žemių pylimai. Pylimo V pusėje, viduryje – maždaug 30 cm pločio langelio (šaudymo angos?) žymės. Įėjimo į žeminę būta iš R pusės, 1,1 m pločio, tiksliai per vidurį (išorėje išlikusios griovelio dalies ilgis 2,6 m).

1948 m. birželio 20 d. Prisikėlimo apygardos vado adjutantas Laurynas Mingėlas-*Džiugas* parengė kautynių, 1948 m. kovo 29 d. įvykusių prie Legečių miško žeminės, aprašymą (*LYA*, f. K–5, a. 9, b. 6, l. 33–35). Remiantis juo,

7 pav. Legečių miško partizanų žeminės duobė iš PR. G. Petrausko nuotr.

Fig. 7. The Legečiai Forest partisan dugout pit, as seen from the SE.

antros Velykų dienos rytą priešas užklupo 20 Kęstučio apygardos Atžalyno (buvusios Vytauto Didžiojo) rinktinės partizanų. Per kautynes žuvo: Margio rajono vadas Juozas Mingėlas-*Aukštuolis*, vado pavaduotojas ir Eimučio dalinio vadas Vacys Mikšys-*Audrūnas* (*Perkūnas*), Margio rajono štabo viršininkas Antanas Augustinaitis-*Skirmantas* (*Skirgaila*), Eimučio dalinio kovotojai Aleksas Mingėlas-*Kęstutis*, Pranas Gulbinas-*Darius*, Jonas Steponavičius-*Žilvinas*, *Kastytis* ir nenustatyto dalinio kovotojai Kazys Liugas-*Erelis* (*Arelis*), Vaclovas Vaičys-*Dobilas*. 4 partizanai: Aleksas Bitė-*Ąžuoliukas* (*Olesius*), Antanas Alksmantas-*Pikelis*, Vaclovas Sirutavičius-*Vylius* ir Liudgardas Pumputis-*Saulius* pateko į nelaisvę; likę 7 kovotojai pasitraukė. Priešo duomenimis, kautynėse žuvo 8 partizanai, tačiau nežinota apie ir nebuvo rastas iš kautynių pasitraukusio, nusišovusio devinto kovotojo – J. Steponavičiaus kūnas. Į priešo rankas dar pateko įvairių ginklų ir šaudmenų (*LYA*, f. K–1, a. 58, b. P–14560, l. 129).

Siekiant surinkti kuo daugiau archeologinių duomenų apie Legečių miško partizanus ir čia vykusias kautynes, žeminės aplinkoje surengti žvalgymai metalo ieškikliais. Archeologiniai žvalgymai apėmė siaurus ryškiomis STOP juostomis apibrėžtus ruožus į Š ir R nuo žeminės duobės. Į Š nuo jos iššvalgytas 35 m ilgio, į R – 29 m ilgio ruožas; abiejų ruožų plotis atitiko žeminės dydį, t. y. siekė 5,5 m. Stengiantis nepalikti ieškikliu nepatikrintų vietų, abu ruožai papildomai buvo padalinti į dvi 2,75 m pločio dalis, be to, ekspedicijos metu patikrintas ir žeminės duobės paviršius. Iš viso išsamiai iššvalgytas apie 380 m^2 dydžio plotas.

Žvalgant Legečių miško partizanų žeminės aplinką, aptikti 143 radiniai. Didžioji radinių koncentracija apima žeminės duobę ir iki 20 m į Š ir R nuo jos, tačiau nedideliame 7x7 m dydžio plotelyje į R nuo žeminės duobės ji pasirodė esanti tirščiausia – čia surasti net 52 radiniai (36,4 % viso radinių skaičiaus). Rusiški ir vokiški šaudmenys sudaro 68,5 % radinių. Sprendžiant

8 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkoje aptiktų rankinių granatų RG–42 dalys: 1, 2 – UZRGM sprogdikliai su delsikliu; 3 – sprogdiklis; 4 – žiedas; 5 – svirtelė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 8. RG-42 hand grenade parts discovered in the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout: 1, 2 – a UZRGM detonator and delay charge; 3 – a detonator; 4 – a pull ring; 5 – a spoon.

9 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkos radiniai: 1 – vaistų buteliukas; 2 – skutimosi peiliuko galvutė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 9. Finds from the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout: 1 – a medicine bottle; 2 – a shaving razor head.

10 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkoje aptiktos sagos: 1 – tarpukario Lietuvos kariuomenės; 2 – Trečiojo Reicho kariuomenės; 3, 4 – Tarybų Sąjungos kariuomenės. G. Petrausko nuotr.

Fig. 10. Buttons discovered in the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout: 1 – interwar Lithuanian Army; 2 – Third Reich Wehrmacht; 3, 4 – Soviet Union Red Army.

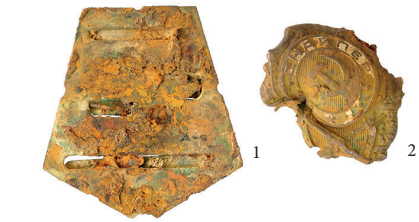

11 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkoje aptiktas medalis. G. Petrausko nuotr.

Fig. 11. A medal discovered in the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout.

iš aptiktų 54Rx7,62 mm kalibro šaudmenų, kautynių metu naudotas karabinas „Mosin“ arba pusiau automatinis šautuvas SVT, 25x 7,62 mm kalibro šaudmenys pagal būdingus tūtelių dugnelių įmušimus skiriami pistoletui kulkosvaidžiui PPŠ. Be to, 7,25 m į R nuo žeminės duobės surasta rusiška 38x7,62 mm kalibro šovinio tūtelė liudija vieną šūvį iš revolverio „Nagant“. Iš vokiškų šaudmenų galima kalbėti apie karabino „Mauser“ (57x7,92 mm kalibro šaudmenys) ir pistoleto (19x9 mm kalibro šaudmenys) naudojimą. Su Legečių miške įvykusiomis kautynėmis, be šaudmenų, siejamos dviejų nesprogusių rusiškų rankinių granatų RG–42 dalys (8:1, 2 pav.), atskirai surastas to paties modelio rankinės granatos sprogdiklis, svirtelė ir žiedas (8:3–5 pav.).

Legečių miško partizanų buitį liudija viryklės žiedų dalys, šaukšto arba šakutės rankenėlė, butelio šukės, vaistų buteliukas (9:1 pav.), sku-

12 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkos radiniai: 1 – medalio laikiklis; 2 – ženkliukas. G. Petrausko nuotr.

Fig. 12. Finds from the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout: 1 – an award ribbon; 2 – an insignia.

13 pav. Legečių miško partizanų žeminės aplinkoje aptikta moneta. G. Petrausko nuotr.

Fig. 13. A coin discovered in the vicinity of the Legečiai Forest partisan dugout.

timosi peiliuko galvutė (9:2 pav.), kibiro (?) rankena, kastuvo arba kito darbo įrankio įmova, kriauninio peilio apkalas, galvaninių elementų dangteliai ir kiti radiniai. Partizanų aprangos ir uniformos detalėmis laikomos sagtys, tarpukario Lietuvos ir Trečiojo Reicho kariuomenės uniformos sagos (10:1, 2 pav.), su kautynėse dalyvavusiais tarybiniais kareiviais siejamos sagos su penkiakampe žvaigžde, kūju ir pjautuvu (10:3, 4 pav.), TSRS pergalei prieš Vokietiją skirtas medalis (11 pav.), dar vieno medalio laikiklis (12:1 pav.) ir snaiperio ženkliukas (12:2 pav.). Žvalgant surasta plytų duženų, durų arba lango apkaustas, lango stiklo šukių ir fabrikinių vinių – tai žeminės konstrukcijos elementai. Žvalgant surasta Rusijos imperijos 1798 m. Pavlo I 2 kapeikų nominalo moneta (13 pav.) su partizaninio karo įvykiais nesusijusi.

Nors išsamūs archeologiniai žvalgymai Legečių miške apėmė vos du siaurus ruožus į Š ir R nuo žeminės duobės, radinių paplitimo analizė atskleidė tam tikrus radinių išsidėstymo dėsningumus. Rusiškų šovinių, kuriuos, tikėtina, naudojo tiek partizanai, tiek priešo kareiviai, tūtelių surasta žeminės duobės paviršiuje, abiejuose iššvalgytuose ruožuose ir tarpuose tarp jų. Dėmesį atkreipia 7x3 m dydžio šovinių tūtelių telkinys R ruožo vidurinėje dalyje, iš kurio buvo iššauta 15 šūvių pistoletu kulkosvaidžiu PPŠ. Šį šovinių tūtelių telkinį reikia sieti su vieno ar kelių priešo kareivių pozicijomis. Dar vieną poziciją greičiausiai liudija 30 m į ŠR nuo žeminės duobės aptiktos 9 ir 70 m ta pačia kryptimi nuo jos surinktos 5 pistoleto kulkosvaidžio PPŠ šovinių tūtelės; abu tūtelių telkiniai pasklidę 6x3 m dydžio plote. Be to, apie 8 m į Š–ŠR nuo žeminės duobės, 9 m ilgio ir 2,5 m pločio ruože surinktos penkios 54Rx7,62 mm kalibro šovinių tūtelės. Toliau žvalgant tikėtina tūtelių rasti daugiau.

Kitaip nei rusiškų šovinių tūtelės, kulkos daugiausia pasklidusios 11,5x10 m dydžio plote ties žemine ir į R nuo jos (čia surastos net 25 kulkos iš 29, arba 86,2 %). Tai rodo, kad partizanų žeminė buvo tarybinių kareivių taikinys, čia skriejo priešo paleisti šūviai. Partizanų nepanaudoti vokiškų ginklų šoviniai, iššautų šovinių tūtelės ir kulkos surastos skirtingose vietose, todėl interpretuoti jų paplitimą kol kas nėra galimybės. Pabaigoje reikia pridurti, kad žeminės duobės paviršiuje ir iki 7,5 m nuo jos aptikti buities reikmenys ir panašiame plote pasklidę radiniai, siejami su žeminės konstrukcija, rodo aktyvios partizanų veiklos žeminės aplinkoje ribas.

Mažuoliuose (Radviliškio r., Šiaulėnų sen.) nustatyta Lietuvos partizanų Juozo Mingėlo-*Aukštuolio* (*Vilko*) (1914–1948), Alekso Mingėlo-*Kęstučio* (*Ąžuolo*) (1917–1948), Lauryno

14 pav. Pašušvio miško partizanų bunkerio duobė iš P. G. Petrausko nuotr.

Fig. 14. A pit to the S of the Pašušvys Forest partisan bunker.

15 pav. Pašušvio miško partizanų bunkerio duobėje aptikti viryklės žiedai. G. Petrausko nuotr.

Fig. 15. Cook stove rings discovered in the Pašušvys Forest partisan bunker pit.

Mingėlo-*Džiugo* (*Arūno, Gintaro, Matuko, Aido*) (1926–1953) ir Monikos Mingėlaitės-*Gražinos* (*Ditės*) (1923–1949) gimtosios sodybos vieta. 630 m į R nuo kanalu tekančio Graužupio, kaimo vidurinėje dalyje, gatvės (kelio Dvarčiai–Legečiai) V pusėje (471830, 6170422), prie transformatorinės su atraminiais elektros stulpais išliko 14,8x7,2 m dydžio gyvenamojo namo (orientuoto Š–P kryptimi) akmenų mūro pamatai, jų R pusėje – betoninis 1,25x0,5 m dydžio laiptas, kurio virš žemės matyti tik 10–15 cm aukščio dalis. Atrodo, kad dar nesibaigus partizaniniam karui gyvenamasis Mingėlų namas buvo išardytas, perkeltas į Baisogalą, kur negyvenamas stovi ir šiandien (Kapų g. 1B) (482625, 6167315).

Pašušvio miško partizanų bunkerio vieta (Radviliškio r., Grinkiškio sen.) yra 200 m į R–ŠR nuo Pašušvio mišką ŠV–PR kryptimi kertančio kelio, miško 10 kvartale, smėlio kalvelės lėkštoje nuokalnėje (473368, 6163913) (14 pav.). Išlikusi duobė 3x2,4 m dydžio, 70 cm gylio, jos R pusėje žymus 1,3 m ilgio, 90 cm pločio įėjimas. Bunkerį įrengusių asmenų pavardės ir naudojimo laikas nežinomas, tačiau jį pagrįstai galima sieti su Kęstučio (nuo 1948 m. pavasario – Prisikėlimo apygardos) partizanais. 2014 m. bunkerio aplinką patikrinus metalo ieškikliu, radinių nerasta, tuo remiantis padaryta išvada, kad kariniai veiksmai čia nevyko, liko nežinomos ir jo apleidimo aplinkybės. 2018 m. bunkerio duobė žvalgyta dar kartą, jos PR kampe, ties įėjimu 60 cm gylyje aptikti du viryklės žiedai (15 pav.).

The Field Survey of WWII and Lithuanian Partisan War Sites in Jurbarkas, Kaunas, and Radviliškis Districts

In 2018, the LLKĮS surveyed ten Second World War and Lithuanian Partisan War sites in Jurbarkas, Kaunas, and Radviliškis Districts. The search for the burial site of Lithuanian Partisan Petras Stankus (codename Gruodis) in Lapgiriai Forest (Jurbarkas District) continued to be unsuccessful. A partisan campsite (three dugout sites) was surveyed in Žiemkelis Forest (Kaunas District) (Fig. 1) and a partisan cemetery and the April 2018 find spot of a partisan archive were recorded (Fig. 3). Door hinges (Fig. 2), nails, kerosene lamp shards, pieces of decorative sheet glass, and brick fragments were discovered in the vicinity of one of the dugouts, a lock knife at the archive find spot.

The site of a 1941 Red Army plane crash was identified in Bargailiai Forest (Radviliškis District) (Figs. 5, 6) but the search for the Lithuanian Partisan campsite and battle site continued unsuccessfully (Fig. 4). The site of a Lithuanian Partisan bunker was found in Butkiai Forest (Radviliškis District) and in surveying it, 23 finds were collected: Russian and German ammunition, a USSR coin, factory-made nails, and a fitting. The rural birthplace of the Mingėlas family, Lithuanian partisans, was located in Mažuoliai (Radviliškis District), and in surveying a partisan bunker site in Pašušvys Forest (Radviliškis District), cook stove rings were discovered (Figs. 14, 15). A roughly 380 m^2 area around the partisan dugout was surveyed in Legečiai Forest (Radviliškis District) (Fig. 7) and 143 finds collected: Russian and German ammunition, parts of Russian hand grenades, partisan and Soviet military uniform elements, household items, and dugout construction elements (Figs. 8–13). The collected finds provide meaningful data about the partisans who stayed in the dugout, their everyday life, and the battles that occurred there.

Simonas Sprindys

II Pasaulinio karo vokiečių karių kapavietės Kelmės, Šiaulių ir Telšių rajonuose

Tęsiant archeologinius tyrimus II Pasaulinio karo vokiečių karių kapavietėse Kelmės, Šiaulių ir Telšių rajonuose, 2018 m. archeologiniai tyrimai vykdyti 5 vietose – Beržėnuose II, Janapolėje, Kaimalėje, Kartokliuose ir Liaudiniškėje. Iš viso ištirtas 743,3 m^2 plotas. Kapavietėse aptikti ir ekshumuoti 110 individų palaikai, pagal radinius ar kapavietės kontekstą jie visi priskirti Vokietijos kariuomenės kariams, žuvusiems 1944 m. liepos–rugsėjo mėnesiais.

Beržėnuose II (Kelmės r., Užvenčio sen.) ištyrus 92,5 m^2 plotą, aptikti 10 karių kapai. 2 duobės buvo grupinės – jose palaidota po 3 karius, 4 duobėse kariai laidoti individualiai. Remiantis liudininkų duomenimis ir kapų duobių išsidėstymu, galima teigti, jog ši kapavietė yra karių kapinės, įrengtos Vokietijos karių. Visi palaidotieji buvo vyrai, 9 iš jų su perimortaliniais sužalojimais. Fiksuotas ir vienas kūno perplėšimo atvejis. Radiniai aptikti 9 kapuose, tačiau pagal kapavietės kontekstą visi palaidotieji laikomi Vermachto kariais. Kapuose aptikta įprastų radinių: uniformos ir ekipuotės dalių (1 pav.), identifikavimo žetonų. Iš jų 3 priklauso pėstininkų batalionams, 2 tankų daliniams, po vieną artilerijos ir šaulių batalionams. Manoma, jog šioje kapavietėje gali būti palaidoti divizijos „Didžioji Vokietija“ kariai. Tai liudija ir viename iš kapų aptiktos rumuniškos monetos.